

MEMENTO MORI

Konec lanskega leta je preminil upokojeni prof. dr. Matija Tuma, strokovnjak s področja energetike. Na žalni seji smo na Fakulteti za strojništvo UL počastili njegove znanstvene in strokovne dosežke ter se ga spomnili kot našega sodelavca in učitelja. V tej številki Ventila objavljamo tudi In memoriam, s čimer mu izkazujemo spoštovanje in simbolično poudarimo njegov prispevek k akademski skupnosti. Konec januarja se je pol kilometra pod zemeljskim površjem zgodila delovna nesreča, ko je mokra glina zasula 14 rudarjev, od katerih trije niso preživeli. Takšna grozljiva tragedija ne zaznamuje le svojcev in znancev, za katere to niso bili le »trije rudarji«, ampak Aleksander, Mitja in Dejan, pač pa tudi širša skupnost, ki ve, da je vsakdanji »srečno« izrečen z razlogom. Tisti, ki poznamo rudarsko skupnost iz družinske tradicije, vemo, da je ta drugačna, posebna. Rudarji si med seboj niso samo sodelavci, ampak kameradi, in to ne le v službi, ampak tudi sicer; kot soplezalci v navezi za varovanje v alpinizmu. Socialne niti v takšni skupnosti so bolj prepletene in trdnjše kot v drugih dejavnostih, zato dan žalovanja, komemoracije in spuščanje zastav na pol droga predstavlja tudi dejanje senzibilnosti in izkazovanje spoštovanja širše skupnosti do vzpostavljenih odnosov solidarnosti na splošno.

Naša civilizacija je razvila vzorce izražanja sožalja, ki so spodobni in družbeno sprejemljivi. Že v antičnih časih so spoštovali načelo dostojanstva »nil nisi bonum« oz. »o pokojnem vse dobro«, kar se je

v krščanstvu ohranilo kot del nauka o odpuščanju. Žal pa ti naučeni vzorci prikrijejo razliko med deklarativnim in iskrenim izražanjem sožalja, kar povzroča selektivnost vrednotenja človeškega življenja glede na trenutni interes. Življenje sužnja v antiki, srednjem veku in v evropskih kolonijah je bilo kljub vsem filozofskim in religioznim naukom malo vredno. Čeprav so bili osnovni vzgibi kasnejših ideologij od protestantizma, humanizma, renesanse, razsvetljenstva do marksizma izboljšati svet v smislu univerzalne pravičnosti, so družbene spremembe ostale na pol poti prav zaradi nezmožnosti uveljavljanja idealiziranih načel kot posledice partikularnih interesov.

Izrekanje sožalja ob hkratnem zanižanju lastne odgovornosti za tragičen dogodek je v naši družbi tako še prepogosto. Takšen primer smo lahko spremljali tudi v filmsko upodobljenih resničnih dogodkih »G. Bates proti pošti«, ko britanska pošta nikoli ni priznala očitne računalniške napake, zaradi katere je hudo oškodovala 3500 svojih uslužbencev, lastnikov poslovalnic. Ko so nekateri zaradi tega storili samomor, je pošta svojcem izrekla deklarativno korektno sožalje, hkrati pa iskala načine, kako prikriti svojo napako in ohraniti svoje »dobro ime«. Če je cinizem pri tem le prehud, se ljudje upravičeno uprejo. In čeprav razumemo, da se nesreče in bolezni dogajajo povsod ter da lahko prizadenejo vsakogar od nas ali naših bližnjih, zamerimo neiskrene odzive. Odnos do žrtev zrušitve nadstreška v Novem Sadu je bil deklarativno korekten, a zapleti glede povsem tehničnega vprašanja iskanja vzroka nesreče so pokazali pravo stopnjo iskrenosti.

Naša selektivnost v vrednotenju življenj se kaže tudi v dojemanju tragedij. Za dogajanje v Nubskih gorah sploh ne bi izvedeli brez Toma Križnarja, tudi novica z začetka februarja iz DR Konga o tem, da so uporiške milice ob pomoči Ruande in asistenci Zahoda zaradi koltana in drugih rud ob zavzetju mesta Goma ubile 3000 ljudi, bi morala biti glede na število žrtev po odmevnosti

primerljiva s terorističnim napadom na dvojčka. Medtem ko Kobariški muzej zgledno osvešča o usodi vojakov v jarkih obeh strani prve svetovne vojne, se tragiki idealističnih upornikov proti okupatorju v drugi svetovni vojni in žrtev maščevanja po njej še vedno v javnosti ocenjujejo glede na lastno prepričanje in interes. Vsak 27. januar se na dan spomina na žrtve holokavsta opominjamo z »Nikoli več«, a zlo se vedno znova vrača v mnogoterih oblikah. Z dovolj deklarativne pietete se očitno na mestu smrti desetstisočev in popolnega opustošenja lahko zgradi tudi luksuzna riviera, za vzpostavitev katere je predlagatelj lahko črpal navdih tudi iz večstoltnih zgodovine odnosa svojega naroda z domorodnimi ljudstvi vedoč, da zgodovino vedno pišejo zmagovalci. Takšne ideje niso le zlovešča napoved prihodnosti, v kateri lahko tudi vrednost naših življenj nenedoma močno upade, pač pa tudi zatona naše zahodne civilizacije, ko interesi ob našem molku enkrat za vselej pokončajo njene osnovne vrednote.

Vrnimo se k uvodoma omenjenim komemoracijam in žalnim sejam. V solidarnih skupnostih so iskrene besede sodelavcev o pokojniku tolažba žalujočim bližnjim, omemba pozitivnih dejanj pa spodbuda skupnosti. V skupnostih, ki jih poganjajo samo interesi in rivalstvo, bi si pa posameznik želel prisostvovati svojemu komemorativnemu dogodku zato, da bi od sodelavcev v maniri »nil nisi bonum« vsaj enkrat slišal govoriti dobro o sebi brez dodanega ampak. V kakšni skupnosti delujemo, pa je odvisno tudi od nas in naših vrednot, ki jih širimo vanjo. Mlajšim članom bodo po našem odhodu ostali spomini nanje, dokler skozi generacije dokončno ne zbledijo, razen če se z njimi ne poistovetijo sami in jih prenesejo naprej v svojevrstni obliki. Le tako bodo naša dejanja še živela v času, ko se nas bodo morda spomnili samo še pravnuki ChatGPTja in DeepSeeka.

Miroslav Halilović

© Avtorji 2025. CC-BY 4.0